

3

OCENA I OPTYMALIZACJA ZINTEGROWANEJ POLITYKI PRODUKTOWEJ UNII EUROPEJSKIEJ W ASPEKCIE PROMOWANIA MYŚLENIA W KATEGORII CYKLU ŻYCIA I KREOWANIA ZRÓWNOWAŻONYCH WZORCÓW KONSUMPCJI

3.1 WPROWADZENIE

Postęp cywilizacyjny zmienił wymiar konsumpcji, doprowadził do globalnego obrotu produktów i dynamicznego zwiększania ich całkowitej ilości. Dzięki rozwojowi techniki stają się one bardziej złożone a ich zastosowanie odpowiada różnym funkcją. Sprawia to, że istnieje coraz większa potrzeba kreowania zintegrowanej polityki w dziedzinie produktowej. Komisja Europejska wychodząc na przeciw realizacji potrzeb obecnego pokolenia bez ograniczania szans rozwoju przyszłych pokoleń [8] w 2003 roku przyjęła do realizacji Zintegrowaną Politykę Produktową wykorzystującą podejście środowiskowe, oparte na cyklu życia produktu. Polityka ta, wpisuje się w szerszy kontekst nowoczesnego pojmowania gospodarki w zjednoczonej Europie. Opiera się ona na budowaniu solidnych podstaw do zrównoważonego rozwoju, będącego fundamentalną zasadą polityki państw UE oraz ONZ, nie tylko ze względów ideowych, ale przede wszystkim ze względów użytecznych. Od jej wprowadzenia minęło 10 lat, warto więc poddać weryfikacji instrumenty wykorzystywane przez ZPP. W pracy zostały przedstawione badania na temat identyfikacji percepcji czynnika ekologicznego jako kryterium wyborów konsumenckich. Wskazano także poziom umiejętności identyfikacji produktów o lepszych parametrach środowiskowych, wśród konsumentów polskich, belgijskich i niemieckich.

3.2 ZINTEGROWANA POLITYKA PRODUKTOWA

Komisja Europejska w 1997 roku rozpoczęła prace nad Zintegrowaną Polityką Produktową (ZPP). Rada Ministrów Środowiska Unii Europejskiej w 1999 roku zdecydowała, że działania te doprowadzą, do powszechnego wdrożenia produkcji bardziej przyjaznych dla środowiska wyrobów. Koncepcja ZPP poszukuje metod zmniejszenia oddziaływania na środowisko w całym cyklu życia wyrobu. Najważniejsze są te etapy, w których istnieją największe możliwości zmniejszenia negatywnej presji na środowisko.

Tabela 3.1 Instrumenty Zintegrowanej Polityki Produktowej

Instrumenty Zintegrowanej Polityki Produktowej	Prawodawstwo i strategie polityczne Unii Europejskiej
upowszechnienie ekoznakowania	<p>Dyrektywa 92/75/EWG w sprawie wskazania poprzez etykietowanie oraz standardowe informacje o produkcie, zużycia energii oraz innych zasobów przez urządzenia gospodarstwa domowego</p> <p>Rozporządzenie nr 1980/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 lipca 2000 r. w sprawie zrewidowanego programu przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego.</p> <p>Rozporządzenie nr 106/2008 w sprawie wspólnotowego programu znakowania efektywności energetycznej urządzeń biurowych</p> <p>Dyrektywa 2010/30/UE w sprawie wskazania poprzez etykietowanie oraz standardowe informacje o produkcie, zużycia energii oraz innych zasobów przez produkty związane z energią</p> <p>Rozporządzenie nr 66/2010 w sprawie oznakowania ekologicznego UE</p>
upowszechnienie zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwach i organizacjach - EMAS	Rozporządzenie nr 1221/2009 w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS)
stosowanie kryteriów ekologicznych przy przetargach finansowanych ze środków publicznych	<p>Dyrektywa 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. koordynująca procedury udzielania zamówień przez podmioty, działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych</p> <p>Dyrektywa 2004/18/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie koordynacji procedur udzielania zamówień publicznych na roboty budowlane, dostawy i usługi</p> <p>Zamówienia publiczne na rzecz poprawy stanu środowiska COM (2008) 400</p> <p>Rozporządzenie nr 1177/2009 zmieniające dyrektywy 2004/17/WE, 2004/18/WE i 2009/81/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do progów obowiązujących w zakresie procedur udzielania zamówień</p> <p>SEC (2008) 2126 Public procurement for a better environment</p> <p>Komunikat wyjaśniający Komisji dotyczący prawa wspólnotowego obowiązującego w dziedzinie udzielania zamówień, które nie są lub są jedynie częściowo objęte dyrektywami w sprawie zamówień publicznych Dz.U. C 179 z 1.8.2006</p>
podatki ekologiczne	<p>Dyrektywa 2003/96 w sprawie restrukturyzacji wspólnotowych przepisów ramowych dotyczących opodatkowania produktów energetycznych i energii elektrycznej</p> <p>Dyrektywa 2004/74 zmieniająca dyrektywę 2003/96 w zakresie możliwości stosowania przez określone państwa członkowskie czasowych zwolnień lub obniżek poziomu opodatkowania produkty energetyczne i energię elektryczną</p> <p>Dyrektywa 2006/66 w sprawie baterii i akumulatorów oraz zużytych baterii i akumulatorów</p> <p>Dyrektywa 2008/118 w sprawie ogólnych zasad dotyczących podatku akcyzowego</p> <p>Rozporządzenie 1013/2006 w sprawie przemieszczania odpadów</p>
porozumienie pomiędzy przedsiębiorcami i władzą publiczną	COM(2011) 681 Odnowiona strategia UE na lata 2011-2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw
zapewnienie dostępu do informacji środowiskowych związanych z produktem dla konsumentów	<p>Dyrektywa 2003/4/WE w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG, Dz.U. L 41 z 14.2.2003.</p> <p>Rozporządzenie nr 1151/2012 w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych.</p> <p>COM (2012) 95</p> <p>Lepsze wykorzystanie potencjału środków ochrony środowiska UE: budowanie zaufania poprzez większą wiedzę i lepszą zdolność relacji.</p> <p>Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska.</p>
upowszechnienie deklaracji środowiskowych dla produktów	Dyrektywa 2009/125/ ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów związanych z energią
rachunkowość uwzględniająca wszystkie koszty produkcji	DYREKTYWA 2003/51/ w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek, banków i innych instytucji finansowych oraz zakładów ubezpieczeń

Źródło: opracowanie własne

Wcześniej polityki środowiskowe zajmowały się punktowymi źródłami zanieczyszczeń na wielką skalę (emisje przemysłowe, odpady, itp.). Efektywna polityka powinna uwzględniać szereg cech produktów, ważnych dla podejmowania działań ograniczających zanieczyszczenia. W trakcie jej realizacji istotne jest współdziałanie z rynkiem polegające na wspieraniu podaży i popytu produktów przyjaznych dla środowiska. Komisja Europejska określiła podstawowe instrumenty realizacji założeń ZPP, znajdując się w tabeli 3.1.

Główne dokumenty dotyczące instrumentów ZPP:

- Strategia Lizbońska
- Strategia zrównoważonego rozwoju UE
- Zintegrowana Polityka Produktowa, Budowanie w oparciu o środowiskową Metodę Cyklu Życia, COM (2003) 302
- Plan działania na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji oraz zrównoważonej polityki przemysłowej, COM (2008) 397
- Europa 2020
- Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych COM (2003) 572

W 2013 roku w trzech krajach Unii Europejskiej: Belgii, Niemczech i Polsce, zostało przeprowadzone badanie ilościowe na grupie 900 konsumentów. Tematyka obejmowała znajomość instrumentów Zintegrowanej Polityki Produktowej i identyfikacji percepcji czynnika ekologicznego jako kryterium wyborów konsumenckich. W badaniu wzięli udział respondenci z kilkunastu miejscowości UE (o wielkościach: wieś, miasto do 20 tys., miasto od 20 tys. do 100 tys., miasto od 100 tys. do 500 tys. oraz w miastach powyżej 500 tys.). Analizy statystyczne zostały przygotowane w programie R [17].

Konsumenci zostali zapytani czym jest ZPP. Na podstawie wyników można stwierdzić brak wiedzy o tym zagadnieniu, we wszystkich trzech państwach. Najwięcej poprawnych odpowiedzi wskazali Polscy respondenci (9%) – tabela 3.2.

Tabela 3.2 Znajomość Zintegrowanej Polityki Produktowej

kraj/odpowiedź	dobra	zła	nie wiem
Belgia	2%	67%	31%
Niemcy	7%	81%	12%
Polska	9%	72%	19%

Źródło: opracowanie własne

3.2.1 Ekologiczna ocena cyklu życia

LCA (Life Cycle Assessment) jest najważniejszym instrumentem Zintegrowanej Polityki Produktowej. Pozwala na kompleksową ocenę produktu na każdym etapie jego życia: projektowania, produkcji, dystrybucji, użytkowania i likwidacji odpadów użytkowych [6].

Analiza cyklu życia wyrobu obejmuje:

- ocenę problematyki ekologicznej w odniesieniu do projektowania i procesu wytwarzania, na podstawie zużycia energii i materiałów oraz szkodliwej dla środowiska emisji,
- ocenę oddziaływania wyrobu na środowisko,
- ocenę potencjalnej poprawy stanu środowiska [2].

Ekologiczny cykl życia stanowi podstawowe narzędzie dla kluczowych polityk ochrony środowiska, nie tylko w Europie ale również na pozostałych kontynentach. W ramach działań Wspólnoty znajduje zastosowanie w: polityce zrównoważonego rozwoju i Zintegrowanej Polityce Produktowej, strategii tematycznej w sprawie zrównoważonego wykorzystywania zasobów naturalnych, oraz w sprawie zapobiegania powstawaniu odpadów i ich recyklingu, ramowej dyrektywie w sprawie odpadów, zrównoważonej konsumpcji i produkcji, zrównoważonej polityce przemysłowej, zielonych zamówieniach publicznych, znakowaniu ekologicznym, w systemie EMAS [7] oraz w innych inicjatywach Komisji. Używany jest także w biznesie, tworząc wartość dodatnią dla organizacji pod względem marketingowym, może posłużyć do kreowania image i zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstwa na rynku. Komisja Europejska mając na uwadze dalszy rozwój LCA stworzyła centrum badań Life Cycle Thinking and Assessment, które udostępnia dane, zachęca do wymiany informacji i korzystania z opracowań dotyczących cyklu życia i metod stosowanych do jego opracowania. Publikuje wyniki projektów międzynarodowych zespołów pracujących na rzecz ulepszenia poszczególnych elementów procesu analiz. Celem platformy LCA jest także wspieranie przedsiębiorstw i władz publicznych w realizacji polityki ekologicznej.

Najczęściej stosowanymi programami do analizy LCA są SimaPro i Umberto, oba programy doczekały się wielu edycji i udoskonaleń. Wciąż poszerzają swoje bazy danych o nowe obiekty wychodząc na przeciw potrzeb przemysłu i nauki.

Badani konsumenci zostali zapytani o znajomość LCA (tabela 3.3). Wyniki pokazały, że w tych krajach ekologiczna ocena życia nie jest powszechnie znana. Najwięcej poprawnych odpowiedzi udzielili belgijscy badani – 42 (14%), Polscy i Niemieccy po 25 (8%). Polacy i Belgowie zdecydowanie częściej odpowiadali nie wiem, niż Niemcy.

Tabela 3.3 Znajomość pojęcia LCA

kraj/odpowiedź	dobra	zła	nie wiem
Belgia	14%	59%	27%
Niemcy	8%	77%	15%
Polska	8%	64%	28%

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3.4 Znajomość LCA w Belgii z podziałem na wielkość miejscowości

wielkość miejscowości/odpowiedź	Wieś	Miasto do 20 tys.	Miasto od 20 tys. do 100 tys.	Miasto od 100 tys. do 500 tys.	Miasto powyżej 500 tys.
dobra	16%	14%	15%	21%	9%
zła	61%	55%	53%	54%	66%
nie wiem	23%	31%	32%	25%	25%

Źródło: opracowanie własne

Między wielkością miejscowości a poprawnymi odpowiedziami w badanych krajach nie stwierdzono statystycznie istotnych zależności. W Belgii najlepiej odpowiadali mieszkańcy miast od 100 tys. do 500 tys., a najgorzej miast powyżej 500 tys., w Niemczech najlepiej

odpowiadali mieszkańcy wsi, najmniejszy procent poprawnych odpowiedzi uzyskiwali mieszkańcy miast od 20 tys. do 100 tys., natomiast w Polsce najczęściej poprawnych odpowiedzi udzielili mieszkańcy miast powyżej 500 tys., najmniej wsi i miast od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców (tabela 3.4, 3.5, 3.6).

Tabela 3.5 Znajomość LCA w Niemczech z podziałem na wielkość miejscowości

wielkość miejscowości/odpowiedź	Wieś	Miasto do 20 tys.	Miasto od 20 tys. do 100 tys.	Miasto od 100 tys. do 500 tys.	Miasto powyżej 500 tys.
dobra	14%	11%	5%	2%	8%
zła	67%	78%	83%	76%	92%
nie wiem	19%	11%	12%	22%	

Źródło: opracowane własne

Tabela 3.6 Znajomość LCA w Polsce z podziałem na wielkość miejscowości

wielkość miejscowości/odpowiedź	Wieś	Miasto do 20 tys.	Miasto od 20 tys. do 100 tys.	Miasto od 100 tys. do 500 tys.	Miasto powyżej 500 tys.
dobra	7%	7%	6%	8%	16%
zła	66%	57%	69%	58%	64%
nie wiem	27%	36%	25%	34%	20%

Źródło: opracowanie własne

3.2.2 Oznakowanie ekologiczne

Oznakowaniem ekologicznym jest umieszczanie informacji w formie symbolicznej na produktach spełniających szczegółowe wymogi środowiskowe. Parlament Europejski i Rada w rozporządzeniu z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie oznakowania ekologicznego UE, przedstawili ogólne wymogi dotyczące kryteriów:

- Kryteria oznakowanie ekologicznego UE opierają się na efektywności ekologicznej produktów i uwzględniają najnowsze strategiczne cele Wspólnoty w dziedzinie środowiska.
- Kryteria oznakowania ekologicznego UE określają wymogi środowiskowe, które produkt musi spełniać, aby zostać opatrzony oznakowaniem ekologicznym UE.
- Kryteria oznakowania ekologicznego UE określa się na podstawie danych naukowych oraz z uwzględnieniem całego cyklu życia produktów.
- Kryteria oznakowania ekologicznego UE obejmują również wymogi mające na celu zapewnienie właściwego funkcjonowania produktów opatrzonych oznakowaniem ekologicznym UE zgodnie z planowanym przeznaczeniem.
- Komisja opracowuje specjalne kryteria dla żywności i pasz na podstawie wykonalności wiarygodnych kryteriów, obejmujących efektywność ekologiczną tego rodzaju produktów przez cały cykl ich życia. Komisja zaleca aby znakowanie ekologiczne otrzymały jedynie produkty, posiadające certyfikaty produktów ekologicznych, w celu uniknięcia dezorientacji wśród konsumentów.

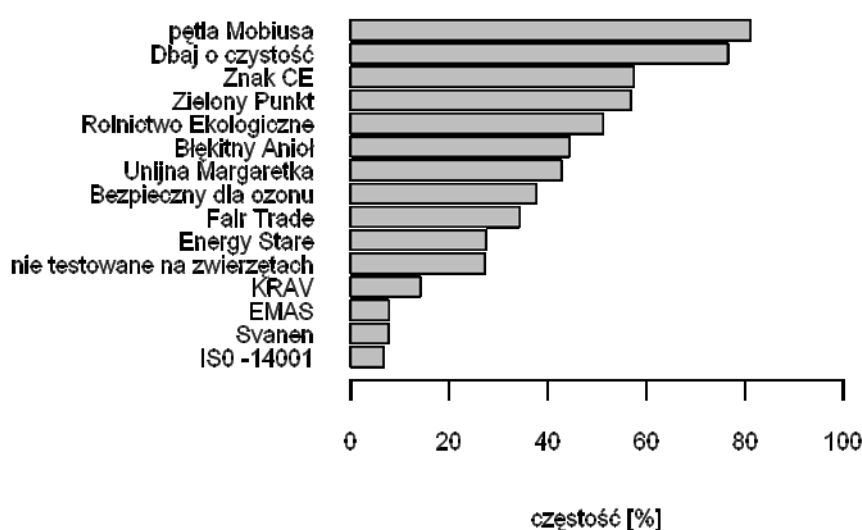
- Oznakowanie ekologiczne UE nie może być przyznawane towarom zawierającym substancje lub preparaty/mieszanki spełniające kryteria pozwalające zaklasyfikować je jako toksyczne, stwarzające zagrożenie dla środowiska, rakotwórcze, mutogenne lub działające szkodliwie na rozrodczość [19].

Unia Europejska w ramach Zintegrowanej Polityki Produktowej dąży do rozszerzenia możliwości stosowania ekoznakowania na produkty we wszystkich sektorach gospodarki, które mają lub mogą mieć wpływ na środowisko. Ważne jest aby procedury przyznawania symboli były spójne oraz ujednolicone i aby uniknąć tworzenia nowych systemów w tym zakresie. Komisja ustanowiła Komitet Unii Europejskiej ds. Oznakowania Ekologicznego, którego zadaniem jest uczestnictwo w opracowywaniu i zmienianiu kryteriów oznakowania ekologicznego UE, jak również wydawaniu zaleceń związanych z efektywnością ekologiczną.

Komisja zobowiązana jest do stałego monitorowania procesów związanych z funkcjonowaniem systemu oznakowania ekologicznego. Do 19 lutego 2015 roku przedstawi Parlamentowi Europejskiemu i Radzie sprawozdanie z wdrażania programu. Będzie ono miało na celu optymalizację systemu i wytypowanie elementów do przeglądu.

Eurostat podaje, że w 2010 roku w krajach Wspólnoty było 1067 licencji na oznakowanie ekologiczne. Jest to duży wzrost od roku 2000, w który wydano jedynie 49. Na przestrzeni tych lat widać wyraźną tendencję wzrostową, szczególnie od roku 2007. Najwięcej licencji mają Włosi (331) i Francuzi (245), a cztery kraje UE nie posiadały w 2010 r. jeszcze żadnej. Polska od czasu wprowadzenia krajowego dokumentu dotyczącego Zintegrowanej Polityki Produktowej stopniowo angażuje się w ten proces. W 2010 r. miała 12 licencji.

Rysunek 3.1 przedstawia rozkład częstości poprawnych odpowiedzi z zakresu oznakowania ekologicznego, wśród konsumentów z Belgii, Niemiec i Polski. Do najlepiej rozpoznawalnych ekoznaków należą: pętla Mobiusa (81%) i Dbaj o czystość (76,4%).

Rys. 3.1 Identyfikacja oznakowania ekologicznego

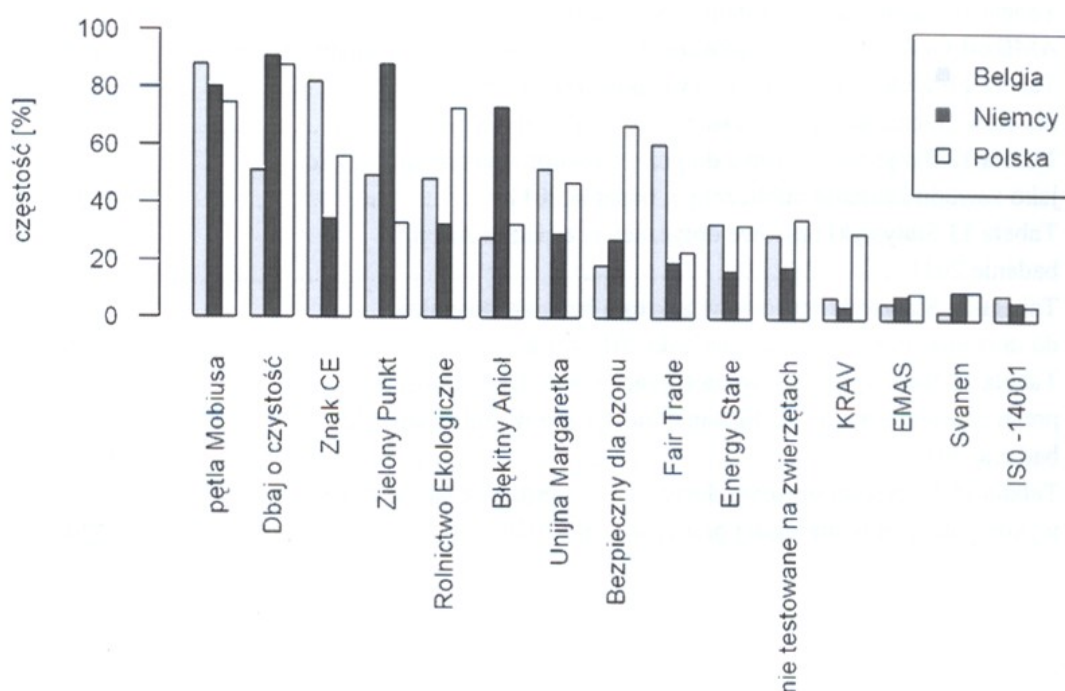
Źródło: opracowanie własne

Najslabiej rozpoznawalne są znaki: EMAS, Svanen i ISO-14001 (poniżej 10%). ISO-

14001 było przeważnie mylnie kojarzone jako system zarządzania jakością, taką odpowiedź wybrało 36,8% badanych. Znak nie testowane na zwierzętach dla grupy 16,3% respondentów oznaczał testowane na zwierzętach, prawidłową odpowiedź wskazało 27,2%. Może to oznaczać, że znak został błędnie zaprojektowany i dla dużej grupy badanych jest nośnikiem fałszywej informacji. Warto podkreślić, że w pierwszym kwartale 2013 r. Unia wprowadziła całkowity zakaz sprzedaży i importu produktów kosmetycznych testowanych na zwierzętach.

Podział na kraje (rys. 3.2), daje wyraźnie zróżnicowanie w znajomości poszczególnych oznakowań.

Jest to zastanawiające zjawisko, które pokazuje, że pomimo zbliżonej wielkości mediany w badanych krajach, to konsumenci prawidłowo identyfikowali inne znaki. Niezależnie od pochodzenia, najlepiej znają pętle Mobiusa. Belgijscy konsumenci poprawnie identyfikują Znak CE oraz symbol uczciwego handlu, Niemcy Dbaj o czystość, Zielony Punkt i Błękitny Anioł. Polscy Dbaj o czystość, Ekologiczne Rolnictwo oraz Bezpieczny dla ozonu. Wyniki te mogą wskazywać, że określone ekoznaki są bardziej promowane w poszczególnych państwach, mogą też częściej być stosowane na lokalnych produktach, a także mieć większą wartość społeczną.

Rys. 3.2 Identyfikacja oznakowania ekologicznego - podział na kraje

Źródło: opracowanie własne

Test Kruskal'a-Wallis'a wykazał, istotną różnicę w rozkładach liczbowych poprawnych odpowiedzi między analizowanymi krajami ($K-W = 19,62$, $p-v = 5e-5$). Test post-hoc wskazuje, że polscy respondenci istotnie częściej poprawnie identyfikują oznakowanie ($p - v < 0.01$) – tabela 3.7 [1].

Test Kruskala-Wallisa wskazuje, że istnieją pary grup wiekowych, które istotnie różnią się od siebie. Biorąc pod uwagę test post-hoc można stwierdzić, że przedziały wiekowe do 24 i 25-35 nie różnią się istotnie od siebie ($p = 0,39$), statystycznie różnią się natomiast od

pozostałych ($p < 0.05$). Odpowiedzi respondentów w wieku 36-50 nie różnią się istotnie od tych powyżej 50 roku życia ($p-v = 0,39$). Średnia liczba poprawnych odpowiedzi jest najwyższa w grupie 25-35 lat (tabela 3.8).

Tabela 3.7 Znajomość oznakowania ekologicznego ze względu na kraj

kraj/ wskaźnik	min.	Q ₁	mediana	średnia	Q ₃	max.
Belgia	0.00	4.00	6.00	5.64	7.00	12.00
Niemcy	1.00	4.00	5.00	5.39	7.00	12.00
Polska	0.00	5.00	6.00	6.16	8.00	13.00

Źródło: opracowanie własne

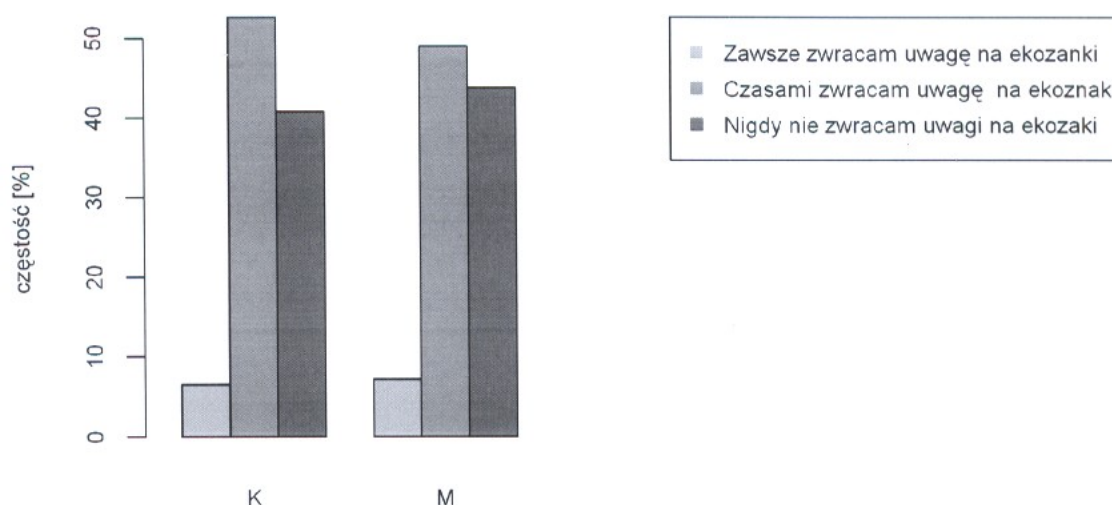
Tabela 3.8 Znajomość oznakowania ekologicznego ze względu na wiek

wiek/wskaźnik	min.	Q ₁	mediana	średnia	Q ₃	max.
do 24 lat	0.00	4.00	6.00	5.91	7.00	12.00
25-35	0.00	5.00	6.00	6.20	8.00	13.00
36-50	1.00	4.00	5.00	5.42	7.00	13.00
powyżej 50	0.00	3.00	5.00	5.22	7.00	12.00

Źródło: opracowanie własne

Kolejnym przedmiotem badań było stwierdzenie czy płeć respondentów wpływa na częstotliwość podejmowania decyzji o zakupie produktu na podstawie oznakowania ekologicznego (rys. 3.3). Ankietowani mieli do wyboru trzy odpowiedzi:

- 1) zawsze zwracam uwagę na ekoznaki,
- 2) czasami zwracam uwagę na ekoznaki,
- 3) nigdy nie zwracam uwagi na ekoznaki.

Rys. 3.3 Wpływ znaku ekologicznego na decyzje o zakupie

Źródło: opracowanie własne

Przeprowadzony test Chi-kwadrat nie potwierdza korelacji między płcią a wpływem ekoznakowania na podejmowane decyzje w procesie zakupowym ($\chi^2 = 1,21$, $p = 0,54$). Zatem można stwierdzić, że kobiety i mężczyźni w równym stopniu zwracają uwagę na znakowanie. Należy jednak zauważyć, że tylko niewielki odsetek obu płci zawsze zwraca uwagę na znakowanie. Wyniki z roku 2013 wypadają znacznie gorzej niż z 1999 i 2002 roku, kiedy kolejno 12% i 25% konsumentów nigdy podczas zakupów nie zwracało uwagi na ekoznaki [2], obecnie jest to ponad 40%. Tendencja jest niepokojąca zważywszy na, coraz większą ilość programów i kampanii społecznych promujących oznakowanie ekologiczne.

Coraz częściej do programów szkolnych są włączane zajęcia z zakresu ekoznakowania produktów oraz prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów. Uczniowie uczestniczą w akcjach zbierania baterii, nakrętek oraz innych przedmiotów mogących znaleźć późniejsze zastosowanie. Przez to kształtują w sobie pozytywne nawyki i korzystają z programów premiowanych nagrodami. Z pośród badanych konsumentów 56,8% podczas nauki na różnych szczeblach edukacji spotkało się ze oznakowaniem ekologicznym. Test K-W wykazuje występowanie grup (szkoła średnia, studia wyższe) istotnie różniących się liczbą poprawnych odpowiedzi ($K-W = 46,5$; $p < 19e-9$). Najwyższa średnia (6,63) i mediana (7) wystąpiła w grupie – studia wyższe. Niepokojące jest, że osoby, które miały zajęcia o ekoznakowaniu w szkole podstawowej i zawodowej nie różnią się istotnie od badanych, którzy nie spotkali się z oznakowaniem ekologicznym na żadnym z wymienionych w Tabeli 3.9 etapów. Uzyskane wyniki (tabela 3.9), wskazują na słabe efekty osiągnięte przez szkoły w tym zakresie.

Tabela 3.9 Korelacja pomiędzy poziomem edukacji na którym nauczano o oznakowaniu ekologicznym a wiedzą o nim

poziom edukacji/wskaźnik	min.	Q ₁	mediana	średnia	Q ₃	max.
szkoła podstawowa	1.00	4.00	6.00	5.86	7.00	12.00
szkoła zawodowa	2.00	4.00	5.00	5.64	7.00	12.00
szkoła średnia: technikum, liceum	2.00	5.00	6.00	6.42	8.00	12.00
studia wyższe	1.00	5.00	7.00	6.63	8.00	13.00
brak ekoznakowania w procesie edukacji	0.00	4.00	5.00	5.21	7.00	13.00

Źródło: opracowanie własne

Zarówno poziom wiedzy jak i zainteresowanie konsumentów z Belgii, Niemiec i Polski oznakowaniem ekologicznym jest znikoma. Istnieje grupa respondentów, która nie potrafiła wskazać ani jednej poprawnej odpowiedzi. Funkcjonuje niewielka grupa ekoznaków dobrze rozpoznawanych przez znaczący procent konsumentów. Prawdopodobnie jest to uwarunkowane kilkoma czynnikami:

- dobrze zaprojektowanym symbolem, który niesie jasny przekaz,
- częstotliwością zamieszczania znaku na produktach,
- napisami zawartymi na etykiecie.

Inne podejście do tej problematyki wykazują przedsiębiorcy, którzy uczestniczą w realizacji zielonych zamówień publicznych. Przepisy z nimi związane często odwołują się do charakterystyki konkretnych ekoznaków. Przykładem takiego działania był przetarg na sprzęt informatyczny ogłoszony w Monachium w 2010 roku. Uwzględniał on szereg kryteriów środowiskowych dotyczących efektywności energetycznej, wykorzystania substancji szkodliwych i emisji hałasu, które oparte były na normach zawartych w ekoznakach Blue Angel i Energy Star. Część kryteriów należała do specyfikacji minimalnej, co oznaczało, że na etapie zamówienia przyznawano za nie dodatkowe punkty za wyższy poziom wykonania. Punkty za wykonanie pod względem środowiskowym dodano do punktów za jakość i podzielono przez cenę, w celu uzyskania oceny końcowej. Zamówienia zostały podzielone na kilka pozycji aby firmy z sektora MŚP miały szansę otrzymać część zamówień. Takie powiązanie instrumentów Zintegrowanej Polityki Produktowej to praktyka mająca na celu podkreślenie istotności poszczególnych systemów [5].

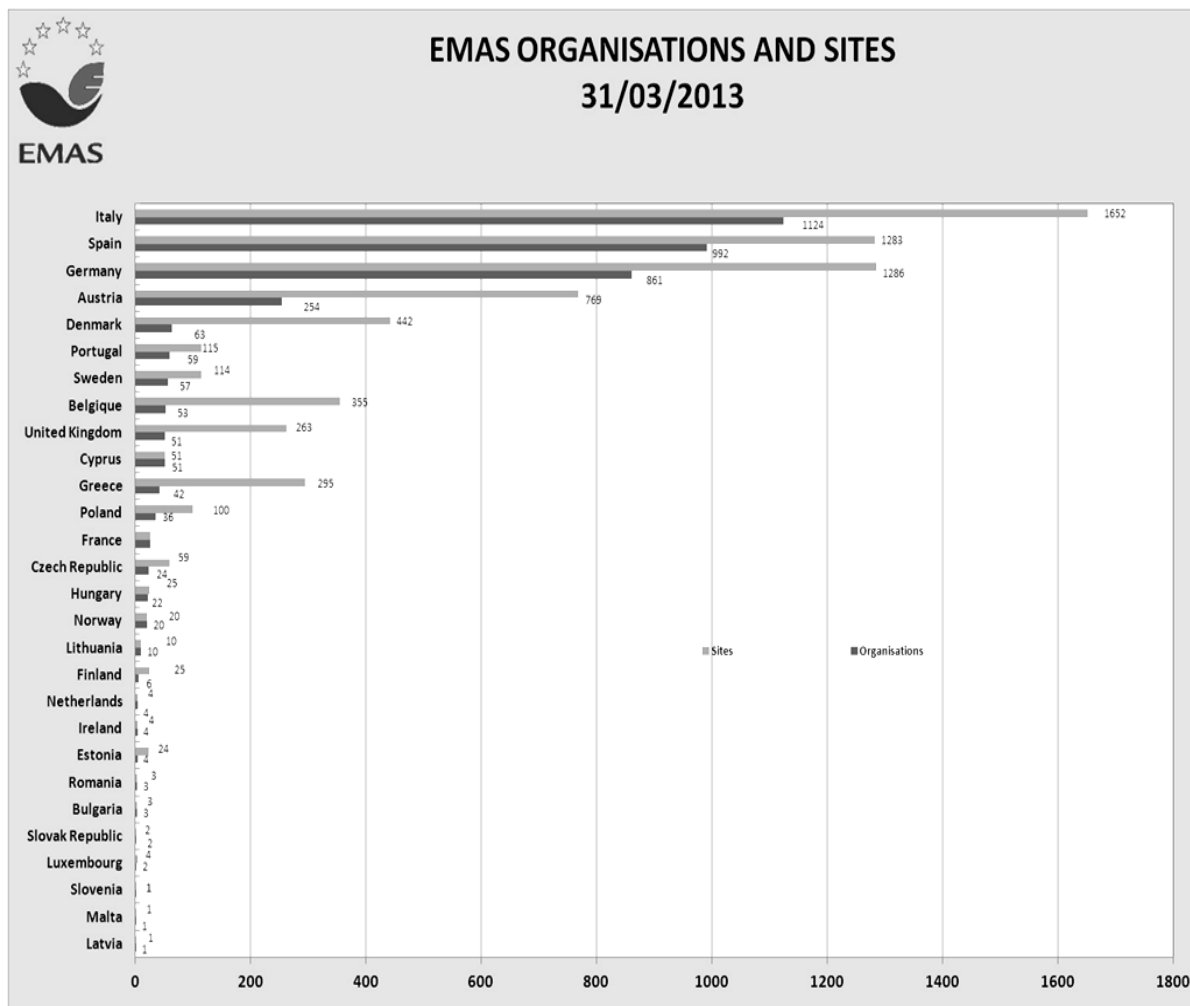
3.2.3 System Ekozarządzania i Audytu Unii Europejskiej

System Ekozarządzania i Audytu Unii Europejskiej (EMAS) służy jako narzędzie dla organizacji do oceny, raportowania i kształtowania polityki ekologicznej. Program został wprowadzony w 1995 roku dla przedsiębiorstw przemysłowych. Od 2001 roku jest on dostępny dla wszystkich sektorów gospodarki. W 2009 roku Parlament Europejski i Rada wprowadziły zmiany w rozporządzeniu (WE) 1221/2009 w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu. Nowelizacja dokumentu miała na celu poprawę stosowania i wiarygodności systemu, szczególnie poprzez ułatwienie procedury rejestracyjnej, opracowanie cyklu kontroli, możliwość jednorazowego zgłoszenia organizacji usytuowanych w różnych miejscach. Położono również akcenty na promowanie uczestnictwa małych organizacji oraz klastrów [18].

Głównym założeniem EMAS jest systematyczny wzrost efektów działalności prośrodowiskowej organizacji, która pozwoli na uzyskanie lepszej pozycji na rynku. Ważnym aspektem jest zapewnienie zgodności przepisów prawa ochrony środowiska na poziomie krajowym i unijnym. System zakłada włączenie pracowników i interesariuszy w poszczególne etapy działań oraz informacje o efektach działalności środowiskowej. Obecnie w systemie jest zarejestrowanych 3776 organizacji w 1997 r. było ich 2140 (Rys. 3.4).

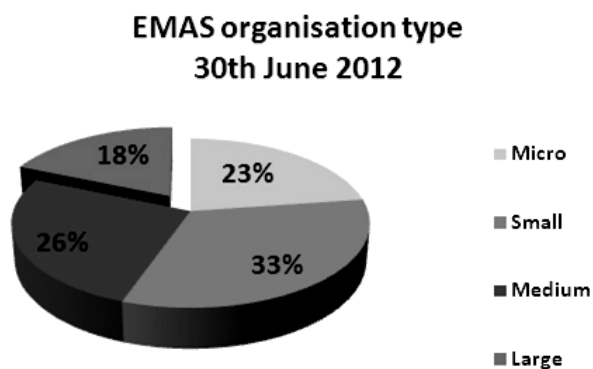
Z pośród krajów Unii Europejskiej najwięcej zarejestrowanych w systemie organizacji mają Włochy (1224), Hiszpania (992) i Niemcy (861) a najmniej Litwa (1), Malta (1), Słowenia (1), Luksemburg (2), Słowacja (2), Bułgaria (3) i Rumunia (3). Polska posiada 36 zarejestrowanych organizacji (Rys. 3.5). Małe i mikro organizacje stanowią 56% wszystkich zarejestrowanych. Może to być efekt prowadzonej polityki, która stwarza im uprzywilejowane warunki. Na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1221/2009 organ właściwy może zwolnić je z opłat lub wprowadzić ulgi.

Logo EMAS (Rys. 3.6), z założenia powinno stanowić dla organizacji atrakcyjne narzędzie komunikacyjne i marketingowe, podnoszące świadomość konsumentów oraz zainteresowanych podmiotów. Badania na grupie 900 Europejczyków wykazały jednak, że jest to jeden z najsłabiej rozpoznawanych ekoznaków. W Polsce rozpoznało go 9,33% konsumentów, w Niemczech 8,33% a w Belgii zaledwie 5,67%.

Rys. 3.4 Ilość unijnych organizacji zarejestrowanych w systemie EMAS

Źródło: Komisja Europejska, Środowisko - EMAS

Rys. 3.5 Procentowy udział organizacji zarejestrowanych w systemie EMAS

Źródło: Komisja Europejska, Środowisko - EMAS

Rys. 3.6 Znak EMAS

Dane wskazują na brak wiedzy badanych w tym obszarze.

3.2.4 Zielone zamówienia publiczne

Zielone zamówienia publiczne stanowią integralną część ZPP. W ramach tej polityki podmioty publiczne włączają kryteria i/lub wymagania środowiskowe do procedur związanych z realizacją zakupów (ekologiczny cykl życia). Istotnym elementem tych działań jest upowszechnienie innowacji w obszarze ekologicznego przemysłu oraz wykorzystania ich w pozostał sektorach gospodarki [22].

Problematyka związana z zielonymi zamówieniami publicznymi w Unii Europejskiej została oparta na kilku głównych dokumentach: Dyrektywach 2004/18/WE i 2004/17/WE, podręczniku Komisji Europejskiej *Ekologiczne zakupy!*, *Europa 2020*, Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE oraz Strategii Lizbońskiej. Warto wyróżnić także Krajowy Program Reform na lata 2005-2008, Strategie zmian wzorców produkcji i konsumpcji oraz Krajowy Plan Działań w zakresie zielonych zamówień publicznych na lata 2007-2009, 2010-2012.

Institucje publiczne posiadają dużą siłę nabywczą, gdyż wydają około 2 bilionów euro rocznie, stanowi to 19% PKB UE [5]. Poprzez zielone zamówienia mogą skutecznie wdrażać zintegrowaną politykę produktową, która przyczyni się do zrównoważonego rozwoju efektywnie wpływając nie tylko na gospodarkę i środowisko, ale także na społeczeństwo.

Komisja Europejska w podręczniku dotyczącym zielonych zamówień publicznych określiła zalecenia do realizacji polityki, które pomogą w maksymalizacji korzyści z nich płynących. Jako kluczowy element wyróżnia współpracę departamentów i pracowników, wsparcie na wysokim szczeblu oraz:

- zdefiniowanie celów, sektory priorytetowe i ramy czasowe,
- określenie zakresu działań w ramach zamówień (jakie obszary, produkty i usługi obejmuje),
- wskazanie ogólnego zakresu odpowiedzialności za wprowadzenie polityki,
- monitorowanie całego procesu [5].

Unijne kryteria dotyczące zielonych zamówień publicznych obejmują kryteria kwalifikacji i udzielania zamówienia, specyfikację i klauzule odnoszące się do sposobu wykonania zamówienia (tabela 3.10). Oparte są one na danych z bazy dowodowej (dostępne informacje i dane naukowe, podejście LCA), kryteriach dotyczących ekoznakowania i ekoetykietowania oraz informacjach zebranych od interesariuszy [20].

**Tabela 3.10 Produkty i usługi objęte kryteriami
w zakresie zielonych zamówień publicznych**

Produkty i usługi objęte kryteriami w zakresie zielonych zamówień publicznych		
papier do kopiowania i papier graficzny	budownictwo	systemy grzewczych
informatyczne urządzenia biurowe	budowę dróg i znaki drogowe	oświetlenie uliczne i sygnalizację świetlną
meble	oświetlenie wewnętrzne i bibuły	transport
środki czyszczące i usługi w zakresie sprzątnia	okna, przeszklone drzwi i świetliki	medyczne urządzenia elektryczne
telefony komórkowe	izolację cieplną	wyroby włókiennicze
produkty wykorzystujące wodę	energię elektryczną	kogeneracja (CHP)
urządzeń do przetwarzania obrazu	twarde pokrycia podłogowe	produkty i usługi ogrodnicze
usługi gastronomiczne i cateringowe	panele ściienne	

Zródło: Ekologiczne Zakupy, wyd. 2 Komisja Europejska 2011

W Polsce z roku na rok wzrasta ilość zielonych zamówień publicznych, w roku 2006 stanowiły one jedynie 4% wszystkich zamówień, w 2009-10% [3], a w 2012-12%. Jest to zdecydowanie poniżej średniej unijnej, która w latach 2009-2010 wynosiła 26%. Polscy urzędnicy najczęściej stosują się do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/33/WE w sprawie promowania ekologicznie czystych i energooszczędnych pojazdów transportu drogowego.

Dobre praktyki w zakresie zielonych zamówień wskazane przez Komisję Europejską w *Ekologicznych zakupach* i *Zielone Zamówienia Publiczne – kolekcja dobrych praktyk*.

- Flamandzki rząd w ramach polityki proekologicznej założył, że do 2020 roku 100% jego zamówień publicznych będzie musiało spełnić określone kryteria w zakresie zrównoważonych zamówień. Cel ten zamierza osiągnąć poprzez konsekwentną realizację planów działań obejmujących lata: 2009-2011, 2012-2014, 2015-2017 i 2018-2020.
- Rząd czeski w 2010 roku przyjął decyzje dotyczącą włączenia kryteriów środowiskowych do zamówień publicznych – szczególnie produktów opatrzonych ekoznakami. Ministerstwo Środowiska nadzoruje ten proces i jest odpowiedzialne za zbieranie danych w tym zakresie. Została opracowana szczegółowa procedura zakupu produktów informatycznych i mebli o mniejszym wpływie na środowisko. Efektem wprowadzonych zmian jest zakup przez ministerstwa produktów opatrzonych ekoetykietami za 20 mln euro rocznie, w przeważającej mierze są to kotły, urządzenia informatyczne oraz papier i materiały biurowe.

3.2.5 Opłaty i podatki ekologiczne w Polsce i Unii Europejskiej

Najlepiej realizowanym i egzekwowanym instrumentem Zintegrowanej Polityki Produktowej są opłaty i podatki ekologiczne. Kluczową koncepcję dla rozwoju teorii w tym zakresie stworzył Arthur Pigou. Przedstawiał on efekty zewnętrzne jako rozbieżność pomiędzy kosztami prywatnymi a społecznymi, dostrzegając ich pozytywny i negatywny charakter. W *Ekonomicie Dobrobytu* z 1920 roku jako pierwszy opisał przykład negatywnych efektów zewnętrznych, były to straty związane z pożarami lasów, których przyczyną były iskry wywołane przez przejeżdżające pociągi. Kolej nigdy nie zrekompensowała tych strat [5]. Koncepcja podatku Pigou opiera się na ponoszeniu odpowiedzialności przez organizacje,

których działalność niekorzystnie wpływa na środowisko – zasada zanieczyszczający płaci.

Opłaty i podatki ekologiczne służą do realizacji wybranych celów polityki środowiskowej oraz są częścią systemu podatkowego. W praktyce oznacza to, że mają duży wpływ na gospodarkę. Na przykład wysokie podatki od nośników energii wpływają na ogólną cenę dóbr i usług. Modyfikacje systemu podatkowego uwzględniające potrzeby ochrony środowiska mogą doprowadzić do "zazielenienia" systemu podatkowego poprzez:

- wprowadzenie nowych podatków,
- większy udział podatków ekologicznych w dochodach budżetowych,
- przebudowę istniejącego systemu podatkowego, w sposób, który lepiej odpowie na potrzebę ochrony środowiska,
- redukcję lub likwidację subwencji szkodliwych z punktu widzenia ochrony środowiska, a także zmianę niekorzystnych zróżnicowań podatkowych,
- przeprowadzenie ekologicznej reformy podatkowej [4].

Ekologiczna reforma podatkowa nie należy do tradycyjnych instrumentów polityki ochrony środowiska, gdyż polega na skonsolidowanym systemie łączącym w sobie wdrażanie spójnych procesów prawnych, administracyjnych i fiskalnych. Celem jest przesunięcie obciążeń podatkowych z pracy i kapitału na wykorzystywane, przetwarzane, zużywane lub niszczone zasoby środowiska naturalnego. Koncepcja ekologicznej reformy podatkowej w krajach europejskich szczególnie intensywnie rozwijała się w latach 1990-2003. Pierwszym krajem, który podjął takie działania była Szwecja w 1990 roku wprowadzając nowy podatek węglowy i nowy podatek od SO₂, a redukując podatek dochodowy od osób fizycznych. Kolejno na wprowadzenie reform zdecydowały się Dania, Holandia, Wielka Brytania, Finlandia, Norwegia, Włochy i Niemcy. W większości kraje te zdecydowały się na wprowadzenie i/lub podwyższenie podatków energetycznych. Reformy spełniały dwa ważne cele, służyły jako instrument do wypełnienia zobowiązań wynikających z Protokołu z Kioto i pomagały w osiągnięciu założeń polityki ekologicznej.

W latach siedemdziesiątych, w krajach europejskich zaczęto wprowadzać opłaty za usługi komunalne, były to pierwsze instrumenty oddziaływujące na ochronę środowiska. Kolejno zostały wprowadzane opłaty celowe, a w latach dziewięćdziesiątych pojawiły się podatki energetyczne, które do dzisiaj są głównym źródłem dochodów z podatków środowiskowych. Stanowiły one także integralną część ekologicznych reform podatkowych, które rozpoczęły się na pod koniec XX wieku.

Podatki i opłaty często wywołują wiele emocji, zasadność stosowania ich w polityce środowiskowej nie ulega wątpliwości. Pojawiają się jednak problemy i zagrożenia związane z ich funkcjonowaniem. Najczęściej poruszonym w literaturze przedmiotu jest konkurencyjność krajowych przedsiębiorstw na rynku międzynarodowym. Organizacje obawiają się o utratę klientów nie tylko na rynku globalnym, ale także krajowym. Często nie mogą sobie pozwolić na przerzucenie skutków podatków na swoich finalnych odbiorców. Powinni jednak oprzeć swoją strategię na nowych technologiach i budowaniu zrównoważonego image. K. Postulaty przytacza także, hipotezę Portera, która zakłada, że jeżeli regulacje środowiskowe zostaną odpowiednio zaprojektowane to wpłyną pozytywnie na rozwój innowacji, tym samym dojdzie do obniżenia kosztów i poprawy konkurencyjności podmiotu [16]. Do kompetencji państwa

należy wprowadzanie instrumentów mogących w pewnym stopniu neutralizować wpływ podatków i opłat. Należą do nich ulgi i zwolnienia w podatkach ekologicznych, obniżenie innych podatków bądź składek na ubezpieczenia społeczne, ogłaszanie zmian z odpowiednim wyprzedzeniem, wprowadzanie podatków wyrównawczych na importowane dobra, dostosowanie przepisów prawa ochronny środowiska czy prawa podatkowego do międzynarodowych norm, np. w ramach Unii Europejskiej.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej w istotny sposób wpłynął na harmonizację podatków we Wspólnocie, zniwelował różnice negatywnie wpływające na rozwój wspólnego rynku. Komisja regularnie wprowadza dyrektywy i rozporządzenia, które stanowią wzór dla przepisów krajowych. Szczególnie warto wyróżnić:

- przepisy dotyczące podatków samochodowych oraz opłat drogowych,
- przepisy dotyczące podatków pośrednich (podatku akcyzowego i podatku VAT),
- przepisy dotyczące ustalania opłat za wodę,
- przepisy dotyczące opodatkowania produktów energetycznych i energii elektrycznej,
- przepisy regulujące dopuszczalne ulgi i zwolnienia w opłatach i podatkach ekologicznych,
- przepisy dotyczące przemieszczania odpadów.

W 2008 roku według Eurostatu Państwa Unii Europejskiej odnotowały 299 036 mln euro dochodu z podatków środowiskowych. Z tego 72,1 % pochodziło z podatków od energii i paliw, 23% z podatków transportowych a 4,9% z podatków od emisji zanieczyszczeń i zasobów naturalnych. Największy dochód ogólny z pośród krajów Unii odnotowały: Niemcy – 55468 mln, Wielka Brytania – 44034 mln, Francja – 41058 mln i Włochy – 193 mln. Litwa (93,3%), Luksemburg (93,2%) i Czechy (92,7%) miały najwyższy procent udziału podatku od energii i paliw. Cypr (49,9%), Malta (48,3%) i Irlandia (47,4%) miały najwyższe odsetki z pośród krajów UE w dochodach z podatku transportowego, a Dania (30,7%), Holandia (16,8%) i Estonia (14,4%) w podatku od emisji zanieczyszczeń i zasobów naturalnych. Cypr, Grecja, Luksemburg i Portugalia nie uzyskały dochodu z ostatniego z wymienionych podatków. Polska odnotowało ogólny dochód rządu 9377 mln euro, z tego 87,1% stanowiły podatki od energii i paliw, 9,7% od transportu oraz 3,2% od emisji zanieczyszczeń i zasobów naturalnych.

Państwa Wspólnoty stosują także podatki o charakterze proekologicznym, które mają motywować do wykorzystywania energii w czystszej postaci, na przykład z odnawialnych źródeł.

Wszystkie kraje Unii Europejskiej posiadają celowe fundusze środowiskowe na szczeblu centralnym. Występują pomiędzy nimi różnice związane z formą instytucjonalną, powiązaniem z budżetem oraz źródłami przychodu. W Polsce od 1989 roku funkcjonuje Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Działa on w oparciu o ustawę Prawo Ochrony Środowiska. Do jego głównych zadań należą: efektywne i sprawne wykorzystanie środków UE, wdrażanie projektów ekologicznych oraz dofinansowanie zadań mających na celu osiągnięcie zobowiązań ekologicznych warunkowanych przez udział w międzynarodowych organizacjach [12].

3.2.6 Społeczna Odpowiedzialność Biznesu

Dla jak najlepszej realizacji polityki zrównoważonego rozwoju potrzebne jest porozumienie i współpraca pomiędzy przedsiębiorcami, władzą publiczną i konsumentami. Instrumentem, który pozwala na to jest Społeczna Odpowiedzialność Biznesu (*ang. Corporate Social Responsibility – CSR*). Komisja Europejska w 2001 roku definiowała ją poprzez podejmowanie działań przez przedsiębiorstwa z własnej inicjatywy i niezależnie od uregulowań prawnych po to, aby w swojej codziennej działalności osiągać cele społeczne i chronić środowisko [21]. Jednakże w odnowionej strategii UE na lata 2011-2014 dotyczącej społecznej odpowiedzialności biznesu wprowadziła nową definicję mówiącą o odpowiedzialności przedsiębiorstw za ich wpływ na społeczeństwo [13].

Strategiczne działanie organizacji w zakresie CSR może przynieść pozytywne efekty również dla państwa, społeczeństwa i środowiska. Sprawozdanie Komisji na temat europejskiej konkurencyjności z 2008 roku wykazało, że firmy społecznie odpowiedzialne mają potencjał ku temu aby lepiej zarządzać ryzykiem, oszczędniej podchodzić do kosztów, mieć dobre relacje z klientami, efektywnie zarządzać zasobami ludzkimi i angażować się w innowacyjne przedsięwzięcia [10]. Jest to ważne z perspektywy tworzenia wzrostu gospodarczego i miejsc pracy. Kryzys gospodarczy i jego społeczno-ekonomiczne konsekwencje spowodowały obniżenie zaufania konsumentów do biznesu. Zaczęto koncentrować uwagę na społecznych i etycznych zachowaniach przedsiębiorstw.

Ważną rolę w koordynacji działań opartych na zrównoważonym rozwoju odgrywa monitorowanie realizacji strategii z nim powiązanych. W 2006 roku Komisja ogłosiła Europejski sojusz na rzecz CSR [9] złożony z ośmiu strategicznych obszarów: zwiększenie świadomości i wymiana najlepszych praktyk, wsparcie dla wielostronnych inicjatyw, współpraca z państwami członkowskimi, informowanie konsumentów i przejrzystość, badania, edukacja, małe i średnie przedsiębiorstwa, międzynarodowy wymiar CSR [13]. Komisja w komunikacie z 2011 roku wykazała pozytywną zmianę w głównych wskaźnikach dotyczących Społecznej Odpowiedzialności Biznesu:

- wzrost liczny przedsiębiorstw UE, które podpisały dziesięć zasad CSR z inicjatywy ONZ "Global Compact" z 600 w 2006 do 1900 w 2011 roku,
- 4 600 organizacji zarejestrowanych w systemie ekozarządzania i audytu EMAS w 2011 roku,
- ponad 140 unijnych przedsiębiorstw w 2011 r., które podpisały ponadnarodowe porozumienia przedsiębiorstw z organizacjami pracowników o zasięgu światowym lub europejskim, obejmujące takie zagadnienia jak standardy pracy (wzrost o 61 przedsiębiorstw w porównaniu do roku 2006),
- ponad 700 członków Business Social Compliance w 2011 r. w porównaniu z 69 w 2007 r.
- 850 przedsiębiorstw w 2011 r. opublikowało sprawozdanie ze zrównoważonego rozwoju stosownie do wytycznych Globalnej Inicjatywy Sprawozdawczej (GIS), w 2006 zrobiło to 270 organizacji [13].

Komisja Europejska w 2011 roku podała do wiadomości w dokumencie *Odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw: krajowy porządek publiczny w UE*, że spośród 27 krajów Unii Europejskiej, jedynie 15 posiada krajowe ramy polityczne promujące CSR

[14]. Organizacje są zobligowane samodzielnie opracować swoje strategie CSR, jednakże rolą organów publicznych jest promowanie takich działań, poprzez stwarzanie odpowiednich zachęt rynkowych. Komisja Europejska w tym zakresie przyjęła orientacyjny cel, by do roku 2010, 50% wszystkich zamówień publicznych spełniało uzgodnione kryteria środowiskowe. Cel nie został osiągnięty. Kolejnym krokiem było wprowadzenie programu nagród dla partnerstw między przedsiębiorstwami a interesariuszami oraz opublikowanie przewodnika w sprawie społecznej odpowiedzialności zamówień publicznych [11]. Zawiera on informację w jaki sposób włączyć aspekty społeczne do zamówień publicznych. Na 2013 rok zaplanowano utworzenie platform CSR w wielu sektorach gospodarki, w celu zobowiązania się przedsiębiorstw i zainteresowanych stron w kwestii CSR, a także monitorowania efektywności systemu.

Przedsiębiorstwa w celu polepszenia swojej konkurencyjności na rynku z roku na rok publikują coraz chętniej informacje społeczne i środowiskowe. Część z nich robi to w sposób nieformalny. Ważne stało się porównywanie efektów działalności prośrodowiskowej organizacji w oparciu o usystematyzowaną metodologię. Dlatego Komisja jest w trakcie opracowywania polityki, która pozwoli na to przy pomocy LCA i LCC (Life Cycle Cost).

Społeczna Odpowiedzialność Biznesu to ważny instrument dla popularyzacji zintegrowanej konsumpcji i polityki zrównoważonego rozwoju, dlatego Unia Europejska w ramach procesu akcesyjnego porusza tę kwestię z państwami chcącymi przystąpić do Wspólnoty.

3.3 IDENTYFIKACJA PERCEPCJI CZYNNIKA EKOLOGICZNEGO JAKO KRYTERIUM WYBORÓW KONSUMENCKICH

Konsumpcja dóbr to jedno z najpowszechniejszych zachowań człowieka. Mnogość dostępnego asortymentu powoduje, że konsumenci na własne potrzeby tworzą swoje hierarchie, które przekładają się na ich późniejsze wybory. Jednym z etapów badania było sprawdzenie jakimi czynnikami kierują się badani z Belgii, Niemiec i Polski. Porównywano jakość, cenę, środowisko, funkcjonalność oraz modę. Respondenci szeregowali kryteria w skali od 1 do 5 – gdzie 1 oznaczało najważniejsze kryterium podjęcia decyzji o zakupie danego produktu. Średnie odpowiedzi respondentów z Belgii i Polski są do siebie zbliżone, kierują się oni kolejno: jakością, ceną, funkcjonalnością, środowiskiem, modą. Niemcy na pierwszym miejscu stawiają cenę a na drugim jakość, pozostałe kryteria układają się w ten sam sposób. Analizy statystyczne wskazują, że pod względem kryterium jakości, funkcjonalności i mody respondenci z Polski i Belgii istotnie różnią się od Niemców (tabela 3.11).

Kryterium środowiskowe, średnio występuje na 4 pozycji. Jednakże, można zaobserwować grupy respondentów, którzy nadali temu kryterium inne rangi. Niemcy wydający na konsumpcje kwotę powyżej 3500 zł miesięcznie, średnio na trzecim miejscu podawali środowisko.

Istnieje, także ciekawa zależność pomiędzy wykształceniem konsumentów z danego kraju a przypisywaną rangą dla kryterium środowiskowego. W Belgii, im wyższy poziom wykształcenia tym jest ono ważniejsze, zupełnie odwrotnie niż w Polsce. Konsumenci Niemiec reprezentowali zbliżony poziom odpowiedzi (tabela 3.12).

Tabela 3.11 Podział kryteriów wyboru ze względu na kraj

kraj/kryterium	cena	jakość	środowisko	funkcjonalność	moda
Belgia	2.46	1.88	3.86	2.52	4.28
Niemcy	2.22	2.24	3.65	3.12	3.77
Polska	2.41	1.93	3.82	2.63	4.21

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3.12 Wpływ wykształcenia na wybór kryterium środowiskowego

wykształcenie/kraj	Belgia	Niemcy	Polska
Podstawowe	5.00	3.78	2.50
Gimnazjalne	4.00	3.48	3.33
Zawodowe	4.00	3.62	3.61
Średnie	3.96	3.76	3.95
Wyższe	3.79	3.60	3.84

Źródło: opracowanie własne

PODSUMOWANIE

Komisja Europejska w latach 1997-2001 opracowała Zintegrowaną Politykę Produktową jako integralną część strategii zrównoważonego rozwoju. W latach 2003-2007 przeznaczyła 5 mln euro na ekspertyzy, prace studyjne, projekty pilotowe oraz pracę urzędników koordynujących działania. Występują zasadnicze różnice pomiędzy wdrażaniem instrumentów przymusowych, takich jak podatki i opłaty, a dobrowolnymi jak oznakowanie ekologiczne, które jest słabo identyfikowane przez konsumentów. Dobrze znają oni jedynie kilka najbardziej rozpowszechnionych znaków, które są właściwie zaprojektowane i niosą jasny przekaz. Wyraźnie z roku na rok spada wpływ ekoznakowania na decyzje o zakupie. System Ekozarządzania i Audytu Unii Europejskiej od roku 2011 odnotował duży spadek zarejestrowanych w nim organizacji. Dane te mogą wskazywać na niewystarczający stopień zaangażowania Komisji i państw członkowskich w promowanie systemu. Przedsiębiorstwa nie widząc zdecydowanych korzyści zaczynają rezygnować z tego narzędzia, które miało ułatwić prowadzenie polityki środowiskowej w firmach i przynosić przewagę nad konkurencją w zielonych zamówieniach publicznym czy lepszym postrzeganiu przez nabywców. Jak pokazały badania logo programu, nie spełnia swoich funkcji, jedynie 5,63% badanych konsumentów potrafiło je zidentyfikować.

W celu optymalizacji polityki należy systematycznie weryfikować poszczególne instrumenty, zaczynając od regionów UE, państw członkowskich, aż do koordynacji na poziomie Wspólnoty. Istotnym elementem są także badania naukowe, które w sposób kompleksowy podejdu do wyzwań stawianych przez strategię zrównoważonego rozwoju. Postęp gospodarczy wpływa na powstawanie nowych produktów. Wraz z wejściem na rynek powinny być oceniane pod względem LCA. Należy wpisać je w istniejące ekozaki, względnie opracować nowe. Dla upowszechnienia zielonych zamówień publicznych, powinno się w większym stopniu preferować jakość i ekologie przy rozstrzyganiu przetargów. Idę CSR rozwijać winny przedsiębiorstwa małe, średnie i duże, instytucje samorządowe oraz korporacje międzynarodowe. Wygląd graficzny części ekozaków powinien ulec modyfikacji

by były one czytelne i zrozumiałe. Świadomość ekologiczną obywateli UE należy kształtować w całym okresie edukacji, poprzez wyrabianie pozytywnych nawyków, takich jak segregacja odpadów czy wybór produktów opatrzonej ekoznakami.

Praca naukowa finansowana za środków budżetowych na naukę w latach 2012-2013 jako projekt badawczy w ramach programu pod nazwą "Diamentowy Grant".

LITERATURA

1. Aczel A. D.: *Complete Business Statistics*, Second Edition, Richard D. Irwin, 1993
2. Adamczyk W.: *Ekologia wyrobów*, wyd. PWE, Warszawa 2004.
3. A. Andrykiewicz, A. Seternus, J. Słonimiec, A. Trześniewski.: *The assessment and use of Integrated Product Policy in Poland*, Management Systems in Production Engineering 4/2012.
4. Bartniczak B., Ptak M.: *Oplaty i podatki ekologiczne, Teoria i praktyka*, wyd. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2011.
5. *Ekologiczne Zakupy*, wyd. 2 Komisja Europejska 2011.
6. Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN
7. Komisja Europejska – Centrum badań Life Cycle Thinking and Assessment
8. Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Zintegrowana Polityka Produktowa – Wykorzystanie podejścia środowiskowego opartego na analizie cyklu życia produktu, COM (2003) 302.
9. Komunikat Komisji o realizacji partnerstwa na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia: Uczynienie Europy liderem w zakresie odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw, COM (2006) 136.
10. Komunikat Komisji w sprawie sprawozdania na temat europejskiej konkurencyjności w 2008 r., COM (2008) 774.
11. *Kupowanie z uwzględnieniem kwestii społecznych: przewodnik dotyczący uwzględniania kwestii społecznych w zamówieniach publicznych*, Komisja Europejska 2011
12. *Odnawialne źródła finansowania – 20 lat na rzecz ekorozwoju*, NFOŚiGW 2009.
13. *Odnowiona strategii UE na lata 2011-2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, COM (2011) 681.
14. *Odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw: krajowy porządek publiczny w UE*, Komisja Europejska 2011.
15. Pigou A.: *Economic of Welfare*, Transaction Publishers, New Jersey 2009.
16. Pośluszny K.: *Hipoteza Portera: stan badań nad wpływem regulacji środowiskowych na konkurencyjność firm* [w] E. Lorek (red.) *Zrównoważony rozwój regionów przemysłowych*, t. II, Wyd. Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2009.
17. R Core Team, R.: *A Language and Environment for Statistical Computing*, R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria, 2013, <http://www.R-project.org>.
18. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 15.11.2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS).

19. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 66/2010 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie oznakowanie ekologicznego UE.
20. Zamówienia publiczne na rzecz poprawy stanu środowiska COM (2008) 400.
21. Zielona Księga, Promowanie europejskich ram odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw, COM (2011) 366.
22. *Zielone Zamówienia Publiczne*, Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa 2009.

OCENA I OPTYMALIZACJA ZINTEGROWANEJ POLITYKI PRODUKTOWEJ UNII EUROPEJSKIEJ W ASPEKcie PROMOWANIA MYŚLENIA W KATEGORII CYKLU ŻYCIA I KREOWANIA ZRÓWNOWAŻONYCH WZORCÓW KONSUMPCJI

Streszczenie: *Praca ma na celu weryfikację instrumentów Zintegrowanej Polityki Produktowej realizowanych przez kraje Unii Europejskiej. Dokonuje przedstawienia najważniejszych elementów ZPP: ekologicznej oceny cyklu życia, oznakowania ekologicznego, systemu ekozarządzania i audytu, zielonych zamówień publicznych, opłat i podatków ekologicznych oraz społecznej odpowiedzialności biznesu. Zawiera badania na temat identyfikacji percepcji czynnika ekologicznego jako kryterium wyborów konsumenckich. Wskazano, także poziom umiejętności identyfikacji produktów o lepszych parametrach środowiskowych, wśród konsumentów polskich, belgijskich i niemieckich.*

Słowa kluczowe: *Zintegrowana Polityka Produktowa, ZPP, rozwój zrównoważony, zrównoważona konsumpcja, LCA, LCT, ELCD, EMAS, ekoznakowanie, podatki i opłaty ekologiczne, zielone zamówienia publiczne, społeczna odpowiedzialność biznesu*

EVALUATION AND OPTIMIZATION OF THE INTEGRATED PRODUCT POLICY OF THE EUROPEAN UNION IN THE RESPECT TO THE PROMOTION OF THINKING IN THE CATEGORY OF LIFE CYCLE AND CREATION OF SUSTAINABLE CONSUMPTION PATTERNS

Abstract: *The paper assesses the progress of the implementation of the Integrated Product Policy in European Union. It presents the main elements of the IPP: LCA, ecolabeling, EMAS, green public procurement, ecotaxes and corporate social responsibility. It contains a study on the perception of the ecological factor identification as a criterion of consumer choices. It has also shown the level of the ability of identification products which has better environmental parameters, among Polish, Belgian and German consumers.*

Key words: *Integrated Product Policy, IPP, sustainable development, sustainable consumption LCA, LCT, ELCD, EMAS, ecolabelling, ecotaxes, green public procurement, corporate social responsibility*

mgr inż. Anna ANDRYKIEWICZ
Uniwersytet Zielonogórski
Koło Naukowe Eko Zarządzania Uniwersytetu Zielonogórskiego
Wydział Ekonomii i Zarządzania
ul. Podgórna 50, 65-246 Zielona Góra
e-mail: anna.andrykiewicz@gmail.com